

HISTORIESUS

Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Utgave 2024 - Årgang 5

Magasin for Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Løssalg kr. 75,-

Line Steine Oma
– en sann Tøyen entusiast

Line Steine Oma kommer fra Haugesund, men bor i Gråbeingårdene på Tøyen. Hun er tidligere lokalpolitiker og har hatt sete i bystyret for Arbeiderpartiet. I dag leder hun Norske Landskapsarkitekters forening. Her er hun fotografert med hunden Kåre midt på Grønland; et område hun trives i og bruker daglig. (Foto: Jørn-Kr. Jørgensen).

- Møt Line Steine Oma – en sann Tøyen entusiast
Side 4-5
- Om rovmordet i Jarlegaten
Side 6-7
- Hvordan Munch-museet kom til Tøyen
Side 8-9
- Ola Narr – hvordan fikk han navnet?
Side 10-11
- Anne Oline Sundby – en småkriminell i vårt distrikt
Side 12-13
- Møt Raymond Johansen –ex-byrådsleder med tæl
Side 14-15
- Frelsesarmeens hallelujarop i Norge lød først på Grønland 9
Side 16-17
- Tilla Valstad – hvem var det?
Side 18-19
- På skolen skulle barna lære «Renlighed, Lydighed og Orden»
Se side 20-21

HISTORIESUS - MEDLEMSBLAD

for Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN historielag

egt.historielag@gmail.com

Org.nr. 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

FACEBOOK

<https://www.facebook.com/EGTHistorie>

REDAKTØR

Jørn-Kr. Jørgensen

jornjoer@gmail.com

Telefon: 906 14 485

REDAKSJONSKOMITÉ

Gunnar Flø Guttulsrød

Karin Arnesen

ANNONSER

Karin Arnesen

karin.arnesen1@gmail.com

Tlf. 922 29 433

LAYOUT OG PRODUKSJON

LOS Digital AS, Larvik

KORREKTUR

Terje Knudsen

STYRE

Styreleder Gunnar Flø Guttulsrød

gunnar.guttulsrød@outlook.com

Nestleder Karin Arnesen

karin.arnesen1@gmail.com

Sekretær Marte Marie Ofstad

marte.m.ofstad@gmail.com

Kasserer Margrete Rian

ma.rian@hotmail.com

Styremedlem Arne Kristiansen

arne.kri.kons@gmail.com

Styremedlem Erik Odgaard

erik.odgaard10@gmail.com

Styremedlem Anne-Kristine Schanke

anschank@online.no

Varamedlem Arne Danielsen

arnedan@online.no

Varamedlem Hanna Barth Hake

hh437@kirken.no

Varamedlem Jørn-Kr. Jørgensen

jornjoer@gmail.com

Et ungt historielag jubilerer – hva betyr det?

Gunnar Guttulsrød, leder

2024 er et «tungt» jubileumsår. Magnus Lagabøtes landslov er 750 år, Oslo feirer 400 år – og Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag (EGT) feirer sine første 5 år. Globalt sett ganske beskjedent, men ikke desto mindre viktig å feire.

Områdene rundt oss har hatt sine historielag i mange år; Kampen fra 1986, Vålerenga fra 1992, Grünerløkka fra 1994, Gamlebyen fra 1996. Historisk sett var vårt område ganske «utforsket», inntil noen ildsjeler heldigvis tok initiativet til etableringen av EGT i oktober 2019. Og det var nok av spennende temaer å ta tak i.

Pandemien gjorde at vi ikke kunne treffes fysisk i 2020 og deler av 2021, men ildsjelene sørget for at historiske nyhetsbrev, med et variert spenn av interessante emner, jevnlig nådde ut til medlemmenes elektroniske postkasser. En svært levende Facebook-side ble etablert, og første utgave av det årlige magasinet «Historiesus» kom ut høsten 2020. Når vi så kunne treffes igjen høsten 2021 var det duket for foredrag om forskjellige historiske emner og for vandring i vårt område. I dag teller vi over 200 medlemmer, og deres oppslutning om de mange og varierte aktivitetene viser at initiativet i 2019 fortsatt har livets rett og blir verdsatt. Så vi har mye å takke ildsjelene for.

Hvorfor melder noen seg inn i et historielag? Det er mange grunner, men den viktigste er nok interessen for vår lokale historie og den historiske arven vi omgir oss med. Historiske fakta stimulerer vår interesse for å utforske fortiden i vid forstand. Vi må imidlertid ikke glemme den sosiale siden ved et medlemskap. Treffer vi noen vi kjenner på et møte eller en vandring, en vi gikk på skolen sammen med, hadde som nabo for 40-50 år siden ...? Eller ligger det bak medlemskapet et ønske om

å bidra i en sosial setting, der vi ut fra våre forutsetninger og interesser kan bidra til fellesskapets beste. Og her nærmer vi oss sakens kjerne.

Enhver organisasjon trenger engasjerte mennesker for å holde hjulene i gang. God orden på «styre og stell», ikke minst på økonomien, er viktig. Men for å fungere som et attraktivt historielag trenger vi spesielt de kreative menneskene som elsker å grave i historien og videreformidle det de finner, som foreslår temaer til nye medlemsaktiviteter med gode forelesere, som markedsfører historielaget for å få flere medlemmer, osv. I alle organisasjoner, også i vår egen, er vi avhengig av de vi kaller «Tordenskiolds soldater». Det er de som alltid stiller opp, er kreative og arbeidsomme og hele tiden leverer fra øverste hylle. Det er fantastisk - men hva skjer med historielaget vårt om disse plutselig «brenner ut»? Hvem er det da som tar ideene videre? Vi har etablert et høyt ambisjonsnivå når det gjelder medlemsaktiviteter, det får vi høre både fra egne medlemmer og fra andre historielag. Kanskje bør vi redusere aktivitetstilbudene en smule, for å derved å begrense faren for at ildsjeler «brenner ut» ...?

En god organisasjon sørger for at det «gror i underskogen», for å sikre organisasjonen en god fremtid. I en frivillig organisasjon har man ikke andre verktøy enn å stimulere medlemmene til frivillig og uoppfordret stille seg til rådighet for fellesskapet. Vi hilser blidt på mange medlemmer vi treffer på våre arrangementer, men de fleste vet vi egentlig ikke så mye om. Kanskje de har skjulte talenter som historielaget kunne

Så mye som skal fortelles

Karin Arnesen, nestleder

Områdene våre har vært mye omtalt, og ikke minst kritisert. Mye har gått i glemmeboken og det er dette vi arbeider med å løfte fram igjen.

Det har vært 3 store prosjekter i år hvor vi har nedlagt mye arbeide. Et hefte om skolene i området vårt de siste 300 årene, fortalt av medlem Kjell Veivåg. Alle medlemmer får et eksemplar av denne som en jubileumsgave fra historielaget. Økonomisk har dette vært mulig med bidrag fra bydelen, Høyskolen Kristiania og private. Oslo markerer 400-års jubileum i år og vi har deltatt i det muntlige historie-prosjektet OS-LOOVE med innpå 30 videointervjuer. De blir lagret i Oslo byarkiv for all fremtid. De fleste er med folk som har en tilhørighet til vårt område. Vi har fått tillatelse til å bruke dem for videre arbeide i historielaget. Vi har også laget et digitalt historisk vandrespill med 16 poster i området langs nedre del av Akerselva.

Tema for medlemsmøtene har vært varierte. I januar fortalte Tor Gervin om Frelsesarmeen generelt og Jeanna

Corneliusssen spesielt. Tidligere styreleder Olav Rune Bastrup fortalte i februar historien til El Jucan og han har skrevet en bok om den samme. Mars bruker vi til årsmøte og til å fortelle kvinnehistorier. Oppmøte utenfor Grønland kirke og Kvinneutstillingen. Deretter foredrag på IKM av styremedlemmene Marte Marie Ofstad og Karin Arnesen med spesiell bl.a. Madame de Tøyen Maria Schøller og Tilla Valstad, lærerinne ved Vaterland skole. Leder for Nasjonalbiblioteket, Aslak Sira Myhre, holdet i april et «flam-mende» foredrag om Landsloven som er 750 dette året. I vakkert juni-vær var det omvisning på Prindsen/Mangelsgården ved Caroline Juterud fra Oslo Byarkiv og i juni tok Per Østvold oss med på en vindfull vandring langs nedre del av Akerselva. Medlemsmøte i august ble holdt på Tøyen skole og i september omvisning på Oslo By-museum og utstillingen «Fra Oslo til Christiania» i anledning 400-års jubileet ved Lars Emil Hansen. I oktober blir det jubileumsfeiring og idrettsforedrag av Sven Mollekleiv, i november

foredrag om Gråbeingårdene av arkitekthistoriker Anne-Kristine Kronborg og i desember julemøte med skillingsviser og sang av Ida Nygaard.

Kulturminnedag 7/9 på Tøyen Torg også i år i samarbeide med Deichman Tøyen og fotoutstilling om Tøyen, rivning på 1960-70 tallet og bygging av Tøyen Torg og T-banen. Tilskudd fra Kulturvernforbundet. I tillegg har vi deltatt på flere lokale arrangementer med egne stand.

Hjemmesidene vår utvikler seg og på Facebook har vi nå 1400 følgere. Vi tagger og deler. Nyhetsbrevet «Historiebrev» har 6 utgaver i året og magasinet «Historiesus» kom ut på slutten av året. Til slutt må vi også nevne og ikke takke for flott samarbeide med Bydel Gamle Oslo, vår sponsor Grønland Torg, Høyskolen Kristiania og andre samarbeidspartnere som IKM/Interkulturelt Museum/Oslo Museum og Harald på Asylet.

Historiesus forteller om livet

Jørn-Kr. Jørgensen, Redaktør

I evighetens perspektiv er 5 år ingen verdens ting. Faktum er likevel at Historiesus er 5 år og at det du holder mellom hendene og leser i nå, er 5. årgang av vårt lille magasin. Det er en meget sprek øvelse av et lite historielag som vårt med en medlemsstokk på pluss minus 200 mennesker å utgi et slikt blad. Det krever både arbeid og økonomi, men dette har historielaget valgt å satse på til medlemmenes og lesernes beste.

Med Historiesus ønsker vi å fortelle om livet; om livet som det var i vårt distrikt Enerhaugen, Grønland og

Tøyen. For alle som er født og oppvokst i dette distriktet eller som bor her eller har tilknytning til dette distriktet, ønsker Historiesus ikke å være en anakronisme, men et magasin du kan kose deg med å lese «når nettene blir lange og kulda setter inn».

Historiesus har i sine fem virksomme år presentert et bredt spekter med artikler. Først og fremst har vi ønsket å presentere mennesker, men historie favner mange ting og bredden utgjør også historien om hus, bygninger og «situasjoner som skapte».

Historien er slik at ikke noe står stille. Det som skjer i dag er ofte mo-

derne historie i morgen, og det som skjedde for 50

eller 100 år sider – enn si 250 år – er historie som ofte blir glemt, men desto viktigere er den. Historien forteller oss noe om hvordan vi kan leve; dessuten er historien et læreinstrument til å forstå fortiden og hvorfor det som skjedde skjedde.

Historie handler om liv; om levd liv. Det er livet historielaget vil ta vare på og fortelle om.

Gratulerer med fem år i magasin-spaltene!

Fortsettelse fra side 2

ha stor nytte av, og som de selv gjerne vil eksponere ...? Det gjelder alt fra å hjelpe til ved arrangementer, fortelle

sine historier, vise gamle bilder, stille på stands, stille til valg i styrende organer, osv.

Det vil glede oss i ledelsen hvis

mange av dere tar denne utfordringen. Hjertelig velkommen skal dere være om dere ønsker å bidra til videre utvikling av EGT.

Tøyen entusiast

Line Steina Oma er en aktiv forkjemper for oppvekst, læring og levevilkår for barn og unge i Enerhaugen, Grønland og Tøyen Historielags område område. Hun er også pådriver for bedring av byutviklingen i områdene Tøyen, Enerhaugen, Grønland og Gamlebyen.

*Av Tor Kubberud -
Foto Jørn-Kr. Jørgensen*

Hun er vokst opp i Haugesund hvor hun tok artium. Hun flyttet til Oslo for å studere. Det første bostedet ble en leilighet på Grønland. Der initierte hun sin politiske karriere ved medlemskap og verv i Grønland, Tøyen, Gamlebyen Arbeiderpartilag. Det før-

te etterhvert til at hun ble valgt inn i Oslo Bystyre i 2019.

Egon Olsens allé

Som politiker var Line Oma i flere år leder for bydelsutvalget i Gamle Oslo. Der kjempet hun blant annet entusiastisk for å beholde tre-rekken ut fra Botsfengselet og for å gi veistumpen navnet Egon Olsens alle´.

Det ble en realitet og navnet er nå med på bykartet over Oslo. Hun har også vært en forkjemper for de mange utviklingsprosjekter i bydelen med rehabilitering av parker, skoler, idrettsanlegg og utforming av bygninger.

Egon Olsens allé er en allé fra Grønlandsleiret til hovedinngangen til Botsfengselet på Grønland i bydel Gamle Oslo.

Alleen har navn etter rollefiguren Egon Olsen i filmene om Olsenbanden, og gateskiltet ble avduket den 26. august 2017. Navneforslaget ble fremmet av Peter N. Myhre.

Ved høringen ble det også uttrykt skepsis fra enkelte parter, og et motforslag fra de innsatte i fengselet gikk ut på å bruke navnet Nymannssten, senere endret til Nymanns allé. Dette forslaget vant imidlertid ikke frem.

Bor i Gråbeingårdene

Line Oma bor nå i en av Gråbeingårdene på Tøyen - med adresse til Jens Bjelkes gate - sammen med samboer og tre barn. Der har hun flyttet internt et par ganger fra en to-roms leilighet til en med større plass ettersom barna - tre jenter kom til - og vokste opp. Den eldste jenta går nå i 2. klasse på Vahl skole og de to andre i barnehage ved Rudolf Nilsens plass.

Fast etablert på Tøyen

Hun sier selv at hun nå har etablert seg fast på Tøyen. Det har ført til at hun er styreleder for FAU på Vahl skole. I Foreldrerådets Arbeidsutvalg møtes foreldre og lærere for god utvikling av

Line Steina Oma kommer fra Haugesund og er utdannet samfunnsgeograf.

Det var Line som sammen med påværende politimester Hans Sverre Sjøvold som avduket skilet til Egon Olsens Allé.

Tøyen-gutter er noe for seg selv og flere av dem burde være medlem i Historielaget. Her er Trond Bekker Larsen, Jørn-Kr. Jørgensen og Tore Lyder Sørensen fotografert utenfor Asylet på Grønland - nettopp av Line Steine Oma!

oppvekstvilkår og læring.

En 17. mai festival på skolen er et populært arrangement. Hun var også inntil nylig styremedlem i Tøyen Torgforening. Foreningen er en sammenslutning av butikkdrivere og eiendomsiere rundt Tøyen Torg med formål å bedre uteområdene der. Det var derfor ingen tilfeldighet at dette intervjuet ble avtalt og gjennomført på Baker Nordby kafe på Tøyen Torg.

Generalsekretær for arkitekter

Line Oma har nå tatt en pause fra en aktiv politikerkarriere. Hun er ikke lenger med i Oslo Bystyre og har trappet ned noen av de andre politiske

verv. Familieforholdene med samboer og tre små barn har ført til at hun søkte og fikk ansettelse som generalsekretær i Norske Landskapsarkitekters forening (NLA). Der har hun nå vært noen måneder og er en pådriver for foreningens arbeid.

Line holder foredrag på konferanser og leder paneldebatter om den faglige virksomheten til landskapsarkitekter. Det innebærer bl.a. utforming og vedlikehold av landskap i byer og for lokale områder i landdistriktene.

Utdannet samfunnsgeograf

Line Oma har utdanning som samfunnsgeograf med utviklingsstudier.

Hun var praktikant ved ambassaden i New Dehli i seks måneder i 2013; kom deretter tilbake for å fullføre sin mastergrad. Hun har hatt ansettelser i Helsedepartementet, Kommunal- og moderniserings- departementet og som konsulent i et konsultantselskap. Line har allsidig erfaring fra offentlig virksomhet og politikk.

Det er uklart hvor lenge Lines pause som aktiv politiker vil vare. Det er ikke usannsynlig at vi vil se navnet hennes fremst i politikerverv om ikke så lenge. Entusiasmen som Tøyen aktivist vil hun uansett videreføre.

*Hun er Tøyen-jente
god som noen!*

I Jarlegaten foregikk rovmordet 27. februar 1925 - byen hadde nettopp skiftet navn fra Kristiania til Oslo ved årsskiftet. Mannen som ble funnet, var døende, og lå på hjørnet av Jarlgaten og Nonnegaten. Foto Chris Nyborg.

Rovmordet i Jarlegaten

Av Jørn-Kr. Jørgensen

Fredag 27. februar 1925 var en kald vintermorgen i Jarlegaten like bak Oslo fengsel og Politihuset på Grønland. Politihuset lå ikke der da, men var en åpen tomt som bare ventet på å bli bebygget. Oslo fengsel skriver sin historie tilbake til 1851, Politihuset i Oslo til 1978 og Oslo politidistrikt til 1744.

Ca. kl. 07.30 våknet noen beboere brått utenfor Jarlegaten 19 av en udefinert bråk utenfor soveromsvinduet. En lyd som lød som ralling hadde vekket folk opp som en vekkeklokke. En mann kom seg ut i gaten. Ved porten lå det en bevisstløs mann. Mannen var døende og lå foroverbøyd på hjørnet av Jarlegaten og Nonnegaten. Han var blodig og hadde et stygt sår i bakhodet.

Den bevisstløse, blødende mannen ble straks gjenkjent som kullhandler Karl Anderson. Han ble kjørt til Ullevål sykehus hvor han døde like etter ankomsten. Anderson ble 61 år gammel, født og oppvokst i Sverige. Han var ugift og bodde egentlig i Schweigaardsgate 81, men hadde stall i bakgården i Jarlegaten 19.

Det ble først antatt av Anderson hadde vært utsatt for en ulykke ved at han hadde glidd på holken og slått bakhodet, men da det ble lyst forsvant ulykkesteorien. "Det ble nemlig funnet blodspor fra porten i Jarlegaten 19 bort til plankegjerdet hvor Karl Anderson hadde

segnet omkull", skriver Per Hohle i boken "De endte på skafottet" (1980). Det ene beinet hans var dessuten brukket og den høyre hånden helt blå etter å ha blitt slått av en hard gjenstand. På Ullevål sykehus viste det seg at lommeboka hans var borte og at en grå genser han hadde på seg under vinterfrakken var brutalt revet opp.

Omgivelsene kunne tyde på at mordet kunne betraktes som et planlagt rovmord. Gatelykta nærmest Jarlegaten 19 var nemlig knust og måten det hele var utført på var stygt og særdeles brutalt.

Folk på stedet kunne fortelle at Andersons "uvane" var at han alltid gikk rundt med en tykk lommebok. Kjenninger hevdet at han hadde hatt mellom 30 og 40 000 kroner i lommeboka da han ble drept. "De fortalte at han dagen før hadde vært i banken og hevet et større beløp", skriver Per Hohle.

Ransaking av Andersons leilighet i Schweigaardsgate ga ingen umiddelbare ledetråder, men Kristianipolitiet – som akkurat hadde blitt Oslo-politiet 1. janu-

ar 1925 – ba folk om å være på vakt og si fra dersom noen i området plutselig begynte "å strø om seg med penger".

En mann som bodde i Smedgaten 8 viste i dagene etterpå en underlig oppførsel. Dagen etter at Anderson var funnet og døde, kjøpte de unge på Enerhaugen øl og vin i en slik mengde at en ansvarlig mann i nrområdet reagerte.

En kveld fikk "privatdetektiven" øye på en mann som kom ut av Smedgaten 8. Han ble straks gjenkjent som "Galmann" – "en kar det stod skrekk av selv blant kolleger", skriver Hohle.

"Privatdetektiven" tok kontakt med Oslo politi og ca. kl. 18.30 den 4. mars 1925 rykket to politibiler og en motorsykkel ut til Smedgaten 8 for å pågripe "Galmann" som hadde sittet og drukket med noen svirebrødre i tre, fire dager.

Da "Galmann" eller Rudolf Fredrik Hansen som han het, fikk se politiet føk han opp av stolen forbi den nærmeste politimannen og ut gjennom døra. Men på yttersiden ble han møtt av tre sterke politifolk. Da kom han ingen vei.

Drapsvåpenet.

Rudolf Fredrik Hansen var 38 år, ugift og en gammel kjenning av politiet. Da han ble arrestert hadde han på seg en helt ny dress og støvler.

Den 5. mars 1925 hadde Aftenposten dette oppslaget om arrestasjonen – og vi gjengir referatet i sin helhet for også å fortelle noe om tidligere tiders kriminalreportasje.

Rovmordet i Jarlegaten antagelig opklart

En netop utsluppet straffange og ransmand Rudolf Hansen arrestert igaafties. Hans bror arrestert for hæleri. Den antagelige drapsmand nektet haardnakket for sin skyld.

Rudolf Fredrik Hansen, født 24. mai 1886 i Oslo, sjømand, løsarbeider. Straffet 10-11 ganger. Ugift. Uten fast arbeide. Siktet for drapet.

Rovmorderen blev anholdt igaaftes ved ½7-tiden. Folk, som passerte politistationen, la merke til, at flere av opdagelsesavdelingens folk forlot politistationen – man antok, at det gjaldt rov-mordet i Jarlegaten. To av politibilene og en av politiets motorcykler rykket ogsaa ut og vendte kort tid efter tilbake med sin fangst. Rovmorderen var knepet.

Efter hva der fortælles, hadde politiet faat nys om, at en straffange, som netop var sluppet ut fra to aars fængsel for overfald og ran, brukte usedvanlig mange penger til vin og tæring. I de siste dage hadde han fra morgen til aften sittet og drukket med venner og bekjendte. Denne mand, hvis opnavn er "Galmand", heter Hansen, er skomaker og i 40 aarsalderen.

I de senere aar har han tilbragt den meste tid som fange på Fæstningen, og hver gang han er sluppet ut og paany sat i gang som skomaker, har han solgt alt sit verktoei for at faa penger til tæring.

Han har tidligere vanket meget sammen med en murerhaandlanger ved navn Hansen, som bor i Smedgaten 8, 3dje etage, og her hos ham har han nu i denne siste uke sittet og drukket. Han

Her på enerhaugen foregikk det mangt og meget på første halvdel av 1900-tallet. Alt var ikke bare idyll, så langt der fra. Dette bildet er fra Enerhaugs plass.

sendte barnene i gaarden ut for at hente vin og var meget rundhaandet, naar det gjaldt drikkepenger.

En av de smaa gutter, som har hentet vin til ham fortæller at hans fire vestelommer var fulde av fem- og ti-kronersedler, likeledes var bukselommene fuldstoppet av store pengesedler.

Den 25. mai s.å. skriver Aftenposten følgende om saken:

Mordsaken.

Dommen faldt igaar eftermiddag.

Rudolf Hansen fængsel paa livstid. Lorange Berg fængsel i 6 maaneder.

Rudolf Hansen mottok dommen fulstædig behersket, reiste sig raskt og blev staaende, da lagmanden forklarte de dømte, hvordan de hadde at forholde sig i tilfælde de vilde appellere dommen til Høiesteret, og gikk rolig ut. De tok begge betænkningstid.

Utenfor justisbygningen hadde der samlet sig en masse mennesker, som blev staaende der de tre timer, mens lagretten raadslog, og vente paa dommen, og da denne var faldt, strømmet nysgjerrige til porten i Grubbegaten, hvor de trængte sig omkring bilen, som skulde føre morderen bort, - en motbydelig scene.

Den 30. september september 1927 skrev Aftenposten:

Morderen fra Jarlegaten, Rudolf Hansen, "Galmand", har idagmorges overfaldt og dræpt den opsynsbetjent, som bragte ham frokost.

Et fryktelig selvlaget mordvaaben, - en kulle dannet av et sengeben og en tung saks og besat med spikerspisser. Ugjerningen antagelig utført under anfald av sindssygd, - Morderen blev i 1917 erklært sindssyk og anbragt paa Dikemark. Efter to aar blev han - desværre - utskrevet som "helbredet".

Den dræpte opsynsbetjent var fryktelig

4. mars 1925 rykket to politibiler og en motorsykklet ut til Smedgaten 8 for å pågripe "Galmann"

en kvestet tollekniv. Sandsynligheten taler for, at morderen baade har brukt kniven og det mordredskap, han selv hadde laget sig, formodentlig i løpet av natten. Gulbrandsen var tilføiet et mængde saar og maa være død meget hurtig av det voldsomme blodtap. Hans lik blev nu baaret ned og bragt til lægevakten for obduktion.

Motivet til det nye mord, denne mand har begaaet, maa søkes deri, at han mente sig at være forfulgt av opsynsbetjent Gulbrandsen. Han skal ha mumlet noget derom efterat han blev lagt i lænker. Ogsaa av Nitedalsmorderen Tollefsen, som har celle like ved Rudolfs celle, mente han sig forfulgt. Aarsaken til mordet maa vel imidlertid antas at være sindssygd. Rudolf var da han blev overmandet billedet av den typiske sindssyke, og han burde vel forlængst ha været anbragt paa kriminalasl. Hans opnavn var "Galmand" blandt dem som kjendte ham.

Foruten rov-mordet i Jarlegaten har Rudolf Hansen ogsaa en anden styg affære paa sin samvittighet. Efter et indbrud for adskillige aar siden blev han forfulgt av overkonstabel Sørensen ved Oslo politi. Det lykkedes Sørensen at indhente Rudolf, men i det øieblik han skal anholde ham, gir Rudolf ham med et pensejern tre voldsomme slag i hodet, saa pandebenet brast. Sørensen mistet ikke bevisstheten, og med blodet silende fra ansiktet fik han tat jernet fra Rudolf og fik ham arrestert. Sørensen fik varig mén efter den affære. Efter dette var det at Rudolf i 1917 blev erklært sindssyk og anbragt paa Dikemark.

Men så ble ringen på en måte sluttet, og mandag aften 3. oktober 1927 skriver Aftenposten:

Lensmandsmorderen Svenson dømte sig
Fortsetter side 11

Munch-museet kommer til Tøyen

Den 23. januar 1944 døde Edvard Munch. I sitt testamente hadde han etterlatt rundt 1100 malerier, 15 500 grafiske blad, 4 700 tegninger, seks skulpturer, 500 grafiske trykkplater, div. dokumenter, verktøy og mye mer til Oslo kommune.

Av Kjell Veivåg

Opprinnelig var tanken å gi samlingen til staten, men da nazistene tok over styringen av landet forandret han allerede 18. april 1940 sitt testamente. Etter Munchs død ble kunstsamlingen i hemmelighet flyttet til Dikemark sykehus og lagret der til krigen var over. Noen år senere sørget hans søster, Inger Munch, for at brorens omfattende brevsamling kom til museet, sammen med et betydelig antall originalverker. I dag anslår vi gaven som kommunen fikk til å være verd omkring 25 milliarder kroner.

Flere forslag blir diskutert

Tanken om et eget museum for Edvard Munchs kunst hadde vært diskutert flere ganger før krigen. Direktøren på Nasjonalgalleriet, Jens Thiis, ivret for et eget bygg på Tullinløkka. Han korresponderte med Munch om dette. Det er en noe ambivalent kunstner som i et brev skriver at - skal det bygges et museum for min kunst, så må det være et stort museum. I andre brev sier at han har mistet troen på at det kommer et museum og at han vil ha fred til å konsentrere seg om sitt kunstneriske arbeid. Direktør Thiis var imidlertid en handlekraftig mann, og hadde ikke krigen kommet, kan det godt hende at museet på Tullinløkka hadde blitt en realitet. I 1946 mener mange at et museum bør komme i tilknytning til

Slik så Munch-museet ut da det var ferdig bygget.

Munchs bolig på Ekely. Men slik skulle det heller ikke bli.

Det trekker ut med beslutningen

Oslo kommunes kunstsamlinger blir opprettet i 1946 med Johan Henrik Langaard som direktør. Styret for kunstsamlingene ser på 12 ulike tomter og konkluderer til slutt med at museet bør ligge i utkanten av Frognerparken, omtrent midt overfor Vigelandsmuseet. Det kommer så langt at Formannskapet i desember 1947 vedtar å reservere tomten på Frogner. Men nå er det at Omar Gjesteby (Ap) foreslår at man bør utrede Tøyen som en alternativ plassering. Skolerådmann Knudsen gjennomfører en slik utredning og da saken kommer til formannskapet blir stemmetallet 12 for Tøyen og 9 for Frogner.

Bystyret gjør vedtak

Bystyret behandlet saken i desember 1949. Det blir en debatt der flere av talerne er opptatt av byutvikling. Rolf Stranger (H) innledet med bl.a. å vise til at styret for kunstsamlingene i tre omganger (med 6 mot 1 stemme) hadde anbefalt Frogner. Han understreket at dette handlet ikke om øst eller vest, men om å finne den beste tomten. Karsten Heli (Ap) trakk linjene tilbake til 1812, da det var planer om å bygge universitet på Tøyen. Han avsluttet

med å si at «jeg ser dette med at vi reiser et Munch-museum der oppe som et ledd i arbeidet for å sanere strøket for å heve det kulturelt og for å skape et nytt kultursenter, for ikke å si et nytt senter.» Sigurd Halvorsen (Ap) fulgte opp med å peke på at Tøyen-området nå utvikles med parker, idrettsanlegg og friarealer og at det kunne bli en verdig plass for et Munch-museum. Jon Mannsåker (V) ønsket å se saken i sammenheng med utbyggingen av universitet på Blindern. Han mente nærhet til museene for Munch og Vigeland kunne skape basis for kunstfaglige studier ved universitet. «Eg har prøvd å tenkje spørsmålet igjennom og det finst ikkje tvil i mi sjel om at Frogner er rette staden for Munchmuseet.» Avstemningen viste 45 stemmer for Tøyen og 39 stemmer for Frogner.

Det knappe flertallet gjorde det nødvendig å ta saken opp til nye votering i februar 1950. Ordfører Halvdan Eyvind Stokke innledet da med å si at «jeg skal få meddele at Norges Kunstnerråd ved skrivelse av 18. februar d.å. har henstilt til bystyret at det respekterer Edvard Munchs bestemte ønske om at hans store gave til byen plasseres i et museum på Frogner». Det forandret ikke holdningen i bystyret, som gjentok sitt vedtak med samme stemmetall.

Det moderne museum

Så kom arkitekt-konkurransen. Direktør Langaard skrev en kronikk i Aftenposten der han skisserte det moderne museum – vi kan gjerne si som et motstykke til Nasjonalgalleriet. Det skulle være lyst, åpent og uten høye trapper og tunge eiketresdører. Arkitektene Myklebust og Fougner tok ham på ordet. De brukte langt på vei kronikken som grunnlag for en tegning av et museumsbygg i moderne skandinavisk stil. Langaard var entusiastisk og det fortelles at han i byggeperioden jevnlig hentet ut et bilde eller to og kjørte i drosje til Tøyen for å teste hvordan lyset fungerte i det nye bygget. Ved 100-års jubileet for Edvard Munchs fødsel i 1963 kunne museet åpnes. Dessverre ble ikke arkitektens ambisjoner realisert fullt ut. Pengene til byggingen, som i hovedsak kom fra overskuddet i Oslo Kino, strakk ikke

Museet var en flott og moderne bygning i hvitt som lyste opp i Tøyen-området.

Sigurd Halvorsen var en aktiv pådriver for å få bygget Munch-museet på Tøyen.

til alt man gjerne ville ha, som f.eks. brannsikre magasin i et hus som ellers var fylt med treverk. Det fortelles at museets andre direktør, Ragna Thiis Stang, gikk av før hennes periode var ute, fordi hun i tre år hadde ligget våken om nettene og tenkt på brann.

Tøyen ble et sted for statsbesøk og for turister

Alf Bøe, som senere tok over som direktør for Oslo Kunstsamlinger, gjorde en formidabel innsats for å ruste opp bygget og fikk utvidet det både med paviljong og magasiner. Utbyggingen ble betalt med et bidrag på 57 millioner kroner fra det japanske selskapet Idemitsu, samt en bevilgning fra Oslo kommune. Innvielsen skjedde i 1994.

Munch sin kunst har alltid hatt en sterk posisjon i Japan. «Munchs malerier er i bøkene vi har på barneskolen i Japan. Og har du først sett et Munch-bilde, glemmer du det ikke», uttalte adm. dir. Kohsuke Tsuji i forbindelse med at Idemitsu sponset 150-års jubileet for Edvard Munchs fødsel med 4 millioner kroner. Idemitsu bidro også med 4 millioner kroner da Skrik og Madonna måtte restaureres etter ranet.

Det nye museet ble tatt i bruk til flere formål. Bl.a. ble det en viktig jazz-scene på 60- og 70-tallet, med mange legendariske konserter. Men kunsten stod naturligvis i sentrum. Edvard Munch er mye mer kjent i utlandet enn vi ofte tenker over, og når stats-overhoder kom på besøk, så rullet det gjerne noen svarte limousiner opp på Tøyen. Et besøk på Munch-museet var ofte et høydepunkt under statsbesøket. Ellers kom det store mengder med turister, ikke minst fra Japan.

Tyverier og andre problemer

Men ikke alt gikk like bra. I 1968 innrømmet en betrodd medarbeider at han hadde stjålet 40 grafiske blad. Han tok ganske enkelt med et bilde i veska når han gikk hjem fra jobb. Det ble også avdekket at museet hadde lånt ut en rekke trykk til offentlige kontorer, skoler, mm. som man rett og slett hadde mistet oversikten over. Hvor mye kunst som forsvant på denne måten, er aldri blitt oppklart. Det var kort og godt en elendig kontroll. I 1972 ble originaltrykkplaten til litografiet «Pu-

Brann på Grønland - 1919-1920 - heter dette bildet av Munch. Det er "tatt" nettopp fra vårt distrikt.

I august 2004 stormet to maskerte menn inn og stjal «Skrik» og «Madonna».

berteten» stjålet en onsdag formiddag fra en av utstillingssalene. Platen som hadde en verdi av om lag 50.000 kroner kom aldri til rette.. I 1998 kom det første store innbruddet. Tyvene tok seg inn gjennom et vindu og stjal bildet «Vampyr». Og i 2004 stormet to maskerte menn inn og stjal «Skrik» og «Madonna». Som resultat av dette ble vinduer murt igjen og sluser montert. Langaards idé om det åpne museumsbygget fikk en knekk.

Kritikken tok seg opp

Oslo Kommune fikk etter hvert mye kritikk for at man ikke tok vare på arven etter Munch på en tilfredsstillende måte. Noen kritiserte at bygget ikke lenger holdt mål, mens andre påpekte at museet fikk for lite ressurser både til markedsføring og til nødvendig konservering av bildene. Spørsmålet om et nytt bygg ble reist i mange sammenhenger. Men det er en annen historie.

Kilder:

Byarkivet/Forhandlinger og referater i Oslo bystyre.

Brevveksling mellom Edvard Munch og Jens Thiis. Reidar Spigseth, Dagsavisen, 21.10.2021.

Wikipedia

Ola Narr – hvem var det?

Han het Ole Arnesen og var født i 1803 i Nesbyen. Han døde i Oslo i 1884. Han var restauratør, jordbruker og delvis by-original i Oslo og regnes som opphavet til navnet på parkområdet Ola Narr på Tøyen; det største grøntområdet i vårt distrikt foruten Botanisk Have.

Av Jørn-Kr. Jørgensen

Ole Arnesen var født i 1803 på gården Eidalen i Rukkedalen i Nes, Hallingdal. Hans far, Arne Olsen på Eidals Eie, var kjent under navnet Arne Messingsmed. Han deltok i svenskekrigen i 1814 og mistet sitt ene ben i slaget ved Matrand.

Ole Arnesen kom til Christiania hvor han ble ansatt som tjener hos stattholder Baltazar von Platen. Fru Hedvig Elisabeth von Platen skal ha vist stor interesse for Ole, og gitt ham stilling som sin private kammertjener. Som tjener skal han ha lagt seg opp penger. Det ble imidlertid krevet av ham at han måtte gå i silkebenklær og lakksko, enten han var i tjeneste eller hadde fri. Dette ble oppfattet som narraktig.

Etter sin tid hos stattholderen etablerte Arnesen seg som høker i Vaterland, deretter startet han en restaurant med skiltet «Kun for honette Folk», altså ærlige folk. Han la stadig til side penger, og flyttet så til Tøyen.

På Tøyen forpaktet han hele jordarealet til Det Kgl. Frederiks Universitet. Navnet Ole Narr ble således knyttet til Tøyen, hvor han bodde helt til den botaniske have skulle utvides, noe som tok halvparten av jorden hans.

Arnesen bodde i 1865 i Tomtegata i Vaterland, og kjøpte senere en eiendom på Frogner og drev gårdsbruk der. Denne eiendommen tilsvarer dagens adresser Nordraaks gate 9-11, Tidemands gate 9-11 og 14-16.

Ole var gift to ganger. Først med enka

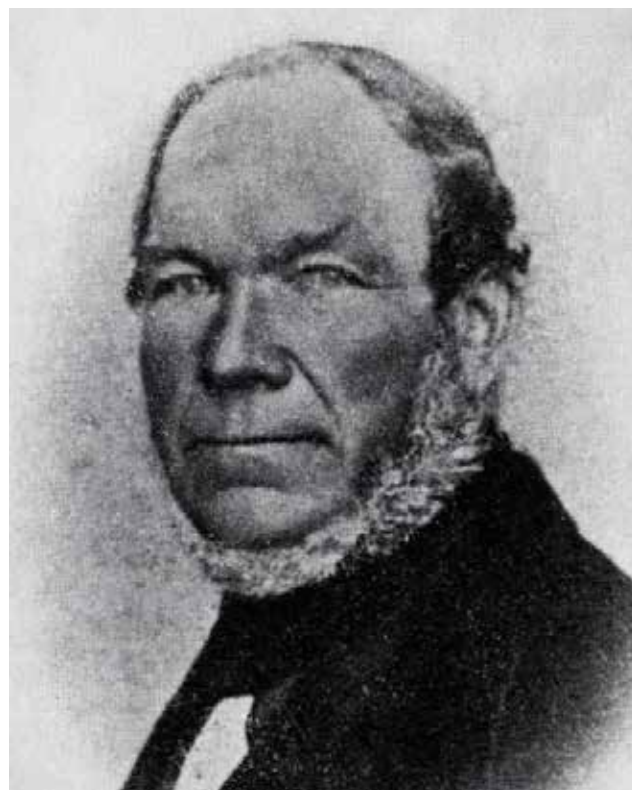
Johanne Jensdatter fra Norderhov, deretter fra 1835 med Ragnild Olsdatter (1810-?) fra Drøbak, som han fikk tre barn med: Anne Josefine, Huoigne og Adolf.

Å være tjener kunne by på mange utfordringer. Det fortelles at grevinne Fru Hedvig Elisabeth von Platen trakk pusten dypt og holdt seg godt fast i rokokkokommoden, mens Ole plantet den ene foten i samme møbel og trakk hardt i korsettbandene for å gjøre midjen så smal som mulig. Damen skulle jo på ball, og hvis hun fikk problemer med pusten var det bare å vifte seg heftig, eller moteriktig dåne en smule, med en hanskeledd hånd til pannen...

Hva slags oppgaver Ole hadde som privat kammertjener for grevinne Hedvig Elisabeth von Platen, er det ikke så lett å vite. Men han stod til disposisjon.

I nyere tid har kallenavnet hans betegnet store deler av området nord i Tøyenparken, men opprinnelig bare kollen helt i nordenden, nærmest Carl Berner. I dag har det også gitt navnet til en vei, et borettslag og en barnehage.

Det finnes knapt et område i byen vår som er så luftig og fint som turområde som Ola Narr. Her var det i gamle dager en hoppbakke – hvor restene står fremdeles – hvor det ble arrangert hopprenn

Ole Arnesen fikk oppnavnet Ola Narr - og et helt område oppkalt etter seg.

til og med 17. mai med tilkjørt snø.

På 50- og 60-tallet var det St. Hans-fester på toppen av Ola Narr og lenger nede på sletta mot Finnmarkgaten var det bål. Senere i sommersesongen lå Cirkus Arnardo med teltet sitt på den store sletta og hadde både to og tre forestillinger hver søndag. Cirkus Arnardo var et populært innslag på Ola Narr.

I mer moderne tid har både Sivilforsvaret og andre benyttet seg av store heller som befinner seg i fjellet på Ola Narr. Også Slottet har brukt og bruker hallene som lagerplass for gaver og gjenstander tilhørende Hoffet.

Det er vanskelig å tenke seg byen uten Ola Narr. Her går folk tur, her leker barna og her lufter folk hundene sine. Ola Narr er et populært sted og ikke minst er det en grønn lunge som er med på å gi byen liv.

Sentralt og kanskje den største attraksjonen på Ola Narr er Tøyenbadet. Det var lenge stengt, men ble åpnet sommeren 2024 til glede for både liten og stor.

Oslo kommune bygger et nytt og moderne badeanlegg på Tøyen. Badet er stengt i byggeperioden.

La oss se litt på Tøyenbadets historie:

- Rivning av dagens Tøyenbad og bygging av nytt badeanlegg samme sted ble vedtatt i Oslo bystyre 19. juni 2019.
- Gamle Tøyenbadet stengte dørene for godt ved utgangen av 2019.
- Rivningen av Tøyenbadet ble avsluttet i november 2020.
- Grunnarbeidene knyttet til bygget startet opp i januar 2021, og ble avsluttet i november 2021.
- Grunnarbeidene for utebadet startet opp i juni 2022.
- Oslobygg ferdigstiller det nye Tøyenbadet i løpet av sommeren 2024, og Bymiljøetaten planlegger for prøvedrift fra høsten. Dersom alt går etter planen i perioden med prøvedrift, blir det offisiell åpning for publikum i løpet av siste kvartal 2024.

Det nye Tøyenbadet blir byens største badeanlegg og vil gi Oslo et nytt hovedbad for både idrett og publikum. Badet bygges på den samme tomten som det gamle anlegget.

Totalt vil det nye Tøyenbadet bestå av både et innendørsanlegg, et utendørsanlegg og en fullverdig flerbrukshall.

Det nye anlegget skal blant annet inneholde et innendørsbad med fire basseng, et stort utendørs badeanlegg, vannsklie inne og ute, stupetårn inne og ute, samt kafeteria. Ulike badetemperaturer og store arealer med varierende vanddybder gir gode forhold for svømmeopplæring og forskjellige aktiviteter.

Utebadet vil ligge i parken mot sør, og deler av familiebassenget inne forlenes i et utebasseng som vil være åpent

Vinter på Ola Narr.

Slik ser det nye Tøyenbadet ut innvendig.

hele året. Flerbrukshallen, som skal bygges i tilknytning til badeanlegget, er tilrettelagt for innendørs ballidrett og får en spilleflate tilsvarende en håndballbane på 20 x 40 meter.

Ola Narr visste ingen ting om Tøyen-

badet, men sporene lever – og det spørs om det ikke bør reises en statue av han i taknemlighet over at han ga navn til et område byens befolkning – og mange andre - elsker.

Fortsetter fra side 5 – Rovmordet . . .

selv til døden og eksekverte selv dommen. Morderen Rudolf Hansen har nu gjort det samme.

De to tilfælder er imidlertid temmelig forskjellige hvad myndighetenes forhold til dem angaar. I det første tilfælde stod det neppe i myndighetenes makt at hindre morderen i at berøve sig selv livet. I det andet tilfælde ser det derimot ut som om forsiktighet og omtanke kunde ha forhindret det som nu er sked. Vi meddelte lørdag, at der i Hansens celle var fundet en strikke av hamp, som morderen selv

hadde spundet, og vi antydet ogsaa, at morderen nok hadde hat til hensikt at hænge sig i den umiddelbart efter mordet paa opsynsbetjenten. Han blev hindret deri fordi Gulbrandsens nødsrik tilkaldte vaktten.

I forarbeidelsen av det fryktelige mordvaaben har Rudolf Hansen vist megen omtanke og opfindsomhet. Han viste at det var alvorlig ment med mordvaabenet, hvorfor skulde han ikke ogsaa ha ment det alvorlig med hampestrikken? I hvertfald burde det vel ha været betraktet som noksaa sandsynlig, at morderen vilde

forsøke at ta sig selv av dage, og da er det merkelig, at man lar ham faa anledning til at være alene med haandklæde og laken. Nu er der naturligvis ingen grund til at beklage morderens død, tvert imot, men det vilde føles tryggere, dersom myndighetene i litt høiere grad søkte at gjøre sig til herre over begivenhetenes utvikling.

Slik er livet; taskig, brutalt, uforutseende. Historien om Rovmordet i Jarlegaten går inn i kriminalhistorien som et av de mer brutale mord i vårt område. Saken er lukket.

Ung og pen kom Anne Oline til Kristiania i håp om å "søke lykken"

Anna opererte på Vaterland

Fra den virkelige verden presenterer Rune Nordseter et solid hefte om Anna Oline Sundby fra Tønsberg, født 14. september 1885, med bilde i Kristiania politi forbryteralbum Nr. 9 fra tidsepoken 1906 til 1906 – ca. 20 år gammel.

Vi får følge forfatteren og Anna fra den spede begynnelse. Han tar oss med fra idé til bok og forteller like mye om Norges eldste by, Tønsberg og Kristiania som om Anna Oline. Hennes tragedie her i livet var at hun stjal, hun ble anmeldt og hun ble fengslet.

I en oversikt forteller forfatteren om 16 tilfeller. Et kan godt å vært flere, men det er disse 16 hun ble anmeldt for og måtte svare for. Helst stjal hun klokker og lett omsettelige ting, og for henne er det liten tvil om at det også var en måte å overleve på. Lite lar – og lot – seg omsette så lett som klokker. På Anna Olines tid var det helst lommeklokker...

Som tyv – småtyv – gjorde hun lite vesen av seg både i Tønsberg og Kristiania, men hun er en viktig skjebne som Rune Nordseter har gjort en meget god jobb med å grave frem fra arkivene og laget historie av. Det er et meget godt stykke arbeid.

Heftet er illustrert med en rekke fine bilder – mange av dem hentet fra Kristiania politi og Justismuseets arkiver. Noen av bildene er så gode at de er en fryd å betrakte.

Rune Nordseter forteller mange og mye på heftets 68 sider, og han løfter frem mennesket Anna Oline Sundby og gjør henne til en levende skikkelse i den virkelig kriminalhistorien. Historien om Anna Oline Sundby er også lokalhistorie på sitt beste.

Vi gjengir et utdrag av heftet med tilatelse fra forfatteren.

Anna Oline Sundby

I folketellingen for Kristiania i 1905 finner vi Anna Oline Sundby ikke på oppgitte adresse. Hun er arrestert like før folketellingen. Vi finner henne der-

for i Møllegata 19, hovedpolitistasjon og da fengsel i Kristiania. Hennes siste arbeidsgiver har vært grosserer. Johan Emil Andrén i hans villa på Larkollen. Andrén ble født i Sverige i 1862, men som 23 åring i 1885, bor han i Kristiania og står oppført som handelsfullmektig. Fire år etter er han agent for et gasslampefirma.

Rundt århundreskiftet hadde forretningen hans en omsetning på over to millioner, men året etter går han dundrende konkurs etter mislykkede eidsinvesteringer.

Han jobber seg opp igjen på salg av kunstgjødsel, og i 1904 ansetter han Anna Oline Sundby som tjenestepike. Hun slutter der og kommer tilbake til Kristiania i august 1905.

Det kommer ikke frem noe sted hvorfor Anna Oline slutter hos Andrén og ikke får seg ny jobb, men det var vanlig at tjenestejentene skiftet jobb ofte, og det var viktig å ha en attest fra forrige arbeidsgiver. Anna Oline hadde kanskje ikke noen attest? Dessuten var det stor arbeidsløshet i Kristiania i 1905. Det er gjort beregninger på at så mange som 15 000 mennesker var i en familie hvor foreldrene var uten arbeid. Det er kanskje heller ikke så lett hos familien Andrén?

Vognmandsgaden

I folketellingen oppgir Anna Oline selv at hun bor i Jernbanegaden 3, men her er det bare et skur på en ubrukt tomt. Ifølge avhørene bor hun i Hansens Privathotel i Vognmanns-gaden i Vaterland. Det er heldigvis mange historiske bilder fra Kristiania fra tidlig på 1900 tallet. Jeg kan nesten ikke tro hvor flaks jeg har når jeg finner et bilde av huset med påskriften: L. Hansens Privat Hotel. Folke-

tellingene og adressen bekrefter at dette er det samme hotellet som Anna Oline oppholder seg i. Det ligger i byens verste strøk, Vaterland.

Vaterland

«Det var i den tid jeg gikk omkring og sultet i Kristiania, denne forunderlige by som ingen forlater før han har fått merker av den...» skriver Knut Hamsun i boken «Sult» fra 1890. Den er skrevet noen år før Anna Oline bor i byen, men miljøene er de samme, og hovedpersonen bor også en tid i et rom med utsikt mot Vognmandsgaden. Vaterland er kvartalet nord for Oslo sentralbanestasjon. I dag står Oslo plaza midt i dette området.

På 16-1700 tallet var dette et strøk med flotte hus og hager. Det ble bebygget mer og mer, med enkle små hus til den sterkt økende befolkningen. I 1880 åra var det blitt til Oslos verste slumområde. Det bodde vanlige arbeidere her også, men kriminalstatistikken var skyhøy. Politimannen M. C. Øverland skriver om Vaterland i artikkelen - "Trek fra det mørkeste Kristiania ved århundreskiftet som ble utgitt i tidsskriftet St. Halvard i 1937:

«Nesten alle hus og rønner bestod av simplere losjehus, drikkebuler, flere ølrestauranter og en hel del laddevinsjapper, alt i rekkefølge etter hverandre i gater og smug.»

Laddevin er billig spansk rødvin som ble sendt til Tyskland, tilsatt sprit og essenser, så eksportert videre til Norge som billig drikke. Prostitusjon, fyll og kriminalitet dominerte området inntil bydelen ble sanert inn på 1900 tallet.

«Vaterland består av gammel trist bebyggelse. Gatebelysningen var fattig. Noen få lyktestolper var plassert meget

Hansens Privathotel i Vognmangsgaden. Foto Narve Skarpmoen - Nasjonalbiblioteket.

Kristiania-politiet bilde av Anne Oline.

spredt omkring i gatene og i smugene, men de fleste av lykestolpene var i en skrøpelig forfatning, mange nesten falferdige og skakke og de harmonerte da godt med de skumle omgivelser.»

Øverland beskriver et sted det var direkte farlig for den alminnelige borger å gå gjennom. Det var stor fare for å bli plyndret og bondefanget. Selve ordet bondefangeri kommer nettopp fra Vaterland, hvor bønder fikk billig opphold når de skulle til Kristiania for å selge sine varer. På Vaterland var det også en enda lavere klasse - drankerne som ikke hadde råd til Laddevin. Maten deres besto ofte av bedervet rå kjøttdeig smurt på en brødskive og krydret med løk, salt og pepper.

«Den hovedsakelige drikk til disse forkomne mennesker i nød var den såkalte «skåp» eller «ristet skåp». «Ristet skåp» var en blandingsdrikk som blev laget av politur, og man kunde komme over flokkevis som nød dette svineri.»

Anna Olines tyveritokt

I papirbunken på Riksarkivet ligger det avhør på avhør gjennom høsten 1905 og når saken rulles opp kan 20 av tyverisakene i Kristiania denne høsten kobles til Anna Oline på bakgrunn av pantosedlene og hennes tilståelser. De fleste tyveriene foregår i november, men den første anmeldelsen er fra oktober:

Anmeldelse 5428 mandag 23. oktober 1905 kl 11.00 Overkonstabel Holen. Vaskepige Karoline Berg, Holbergsgade 11/3 baggaarden, anmelder, at hun mandag 8 dage siden fra tillaaset værelse er frastjålet en guldring med 2 stene indvendig skrift «Ragna» en portemonné med nogle smaa penge, et par snøresko af gjødkalvskind, nyhalvsaaledede, et par blaagraa vanter, et par strik strømpebaand med blanke spender og en brun haarspende. Adgang var banet med falsk nøgle eller dirk. Vedtaget Karoline Berg.

Offeret er vaskepige, så det er tydelig at Anna ikke går etter rike familier. Ringen har hun på seg når hun blir arrestert. Hun har slitt ut klærne og mistet portemonéen. Det virker som et veldig tilfeldig innbrudd, og hun har ikke akkurat fått det noe bedre med noen småpenger. Kanskje trengte hun nye støvler og hansker? Høsten har tatt tak og det er bare to - tre grader om natten. Hun blir fotografert til forbryteralbumet og settes i varetekt i Møllegata 19, politihus og kretsfengsel. På kartet over Kristiania fra 1900 kan vi finne igjen alle adressene hvor Anna Oline har gjort innbrudd.

Den standhaftige melkekjører

En av tyveriofrene til Anna Oline var melkekjører Karl Olsen Løken. Han fikk frastjålet en klokke som tydeligvis var mye verdt for ham. Han anmeldte tyveriet dagen etter.

Han må etter dette ha trålet byens låneinretninger etter klokken sin og funnet den i Folkebankens fillial i Munkedamsveien. Fire dager etter innbruddet i Løkens værelse finner jeg et nytt avhør med Løken. Han har funnet klokken og vil ha den tilbake:

- et uhr med sølv kjæde hvis signalement passer med det i anmeldelsen oppgivne, er anholdt i folkebankens laaneindretning i Munkedamsveien 19 hvor det var pantsat den 11 november for kr 5.00, under navnet Marie Næs Oscars gade 2. I nævnte gaard findes ingen ved dette navn, ligesom der i laaneafdelingen ikke kunde erholdes nogen oplysning av pantsættersken. Anmelderen har set det anholdte uhr med kjæde, som han gjenkjenner som det ham frastjålne. Han gjør krav på at faa det utleveret.

Saken tas på alvor, for bare fem dager etter er saken til behandling i Kristiania byrett med Skomager Otto Olsen og Laggermand Ole Guldbrandsen som vitner.

Anna Oline gjør to innbrudd til i begynnelsen av november, først et lommeur et sted, og så en vinterfrakk et annet sted. Vinterfrakken har en verdi på kr 65 oppgis det. Uret er verdt 45 kroner.

Prostitusjon

Anna Oline har ennå alle papirene fra lommeboken, men hun har solgt pantosedlene hans. At en jente på tjuv år blir med en mann på hotell i 1905 kan ikke bety annet enn prostitusjon. Hotellgutten kjente henne av utseende, så det kan heller ikke være første gang hun har vært på Hotell Nordpol. Hun tjener over 60 kroner på dette tyveriet, og det er nok langt mer enn hun ville fått som prostituert. 25 år tidligere tjente en privatboende offentlig prostituert i Kristiania mellom 80 og 100 kroner på en uke.

Oppgjørets time

Anna Oline kommer ikke ut av denne knipen, alle pantosedlene beviser at hun er skyldig. Først skal hun tilbringe julen på Møllegata 19, hvor der er så kaldt at gangene fryser til den reneste skøytebane når det spyles med vann, og hvor det kryr av rotter. Den 29. desember blir hun dømt i Kristiania forhørsret til ti måneders fengsel og skal sone i Kristiania Landsfængsel for kvinder.

På vann og brød

Den tredje januar i 1906 flyttes Anna Oline fra Møllegata 19 til Kristiania Landsfængsel for kvinder som lå bare et steinkast eller to unna. I dag er det borte. Det er bare en mur bevart mellom moderne forretningsbygg, men det var fengsel her i over hundre år. Anna Oline blir ført inn i en mottagelsescelle som alle andre. Her ble hun visitert, undersøkt av lege, veid, badet og iført fangedrakt. Kvinnene slapp å klippe håret slik mannlige fanger var pålagt.

Raymond med røtter i Mandalls gate

Av Arne Danielsen - Foto: Facebook

I juni møtte Historiesus Raymond Johansen på hans kontor hos Norsk Folkehjelp, som han nå leder. Årsak: Raymonds dype familierøtter i Mandalls gate på Grønland. Han hadde i forkant konsultert foreldrene sine, og dermed var alt klart for en livlig orkestrering av minnenes melodi. Samtalen gled lett, for å si det slik.

Mandalls gate på Grønland ble i 1866 oppkalt etter brødrene Hans Wilhelm Dop Mandall som var rådmann i Kristiania og hans bror, bakermester Jens Mandall. Faren deres, Samuel Mandall var sogneprest i Rendalen. Gatenavnet har altså ingenting med sørlandsbyen Mandal å gjøre. Hvorvidt man kjenner til den ekstra l-en i gatenavnet, er en test på lokalkunnskapen.

Gata går fra Grønlandsleiret ned til Teaterplassen, der den tidligere svingte nitti grader bort til Tøyenbekken. Denne delen er nå en del av Rubina Ranas gate, oppkalt etter en pakistanskfødt bypolitiker og den første gata i Oslo oppkalt etter en ikke-vestlig innvandrer. Mandalls gate er i stedet videreført som gågate gjennom Teaterplassen og ned til Schweigaards gate.

Hesten Ola

- Farfar het Roald Emanuel Johansen og vokste opp i Kolstadgata på Tøyen, forteller Raymond. - Han var oppkalt etter Roald Amundsen og jobbet som sjåfør hos Oslo Melkeforsyning i Schweigaards gate 34. Farfar leverte blant annet melk til den tyske fangeleiren

på Grini, der han også fikk smuglet inn beskjeder til de norske fangene. Under krigen disponerte han en hest. Den het Ola og luntet, ikke særlig fort, gjennom bygatene. Ola holdt også til i Mandalls gate. Etter krigen, da melkeforsyningen gikk sammen med

melkebolaget og ble til Fellesmeieriet, ble Ola utkonkurrert av bilene. Farfar ble derfor også melkebilsjåfør, etter hvert også klubbformann for Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund på Fellesmeieriet.

«Plattågata»

- Farmor het Eva Ellinor, hennes pikenavn var Halberg, hennes far var svensk. Hun hadde en tvillingbror som het Kalle og i tillegg to andre brødre, Bjarne og Hugo. Hun vokste opp med brødrene og far i Mandallsgata. Dit flyttet farfar inn på to rom og kjøkken til kone og svigermor, og der kom tre sønner til verden: Per Hugo, Bjarne og Kalle. Han som skulle bli faren min, Per Hugo, ble født i 1936, og bosatte seg som voksen i nabogårdene.

I gata bodde vanlige arbeidsfolk og håndverkere.

- Mange i familien vår bodde og jobba i distriktet. Søsteren til farfar bodde i Platous gate, som hun konsekvent titulerte som «Plattågata». Fattern begynte

å jobbe i et snekkerverksted i nabolaget, laga møbler og innredninger. Der var han læregutt noen år. Meningen var at han skulle ta fagbrev som tømmermann, men det ble bare surr. Etter militæret tok han i stedet svennepróve som litograf.

Idrett og politikk

Både foreldrene og besteforeldrene til Raymond var aktive i fagbevegelsen og i Arbeiderpartiet. Onkelen hans er som kjent Thorbjørn «Leppa fra Gro-rud» Berntsen. Politisk engasjement var en del av limet når man vokste opp på Grønland. En annen faktor som bandt folk sammen, var idretten.

- Fattern spilte ishockey og fotball i Gamlebyen IF og var håndballkeeper i Grønland IF. De fleste som var med der, kom fra nærområdet.

Her kan nevnes at en av forløperne til Gamlebyen IF (alias Forward, alias Kampørn) var gutteklubben Brage fra Enerhaugen. Grønland IF trente for sin del på Jordal. Klubbene hadde sin opprinnelse i arbeideridretten og Arbeidernes Idrettsforbund (AIF), men var langt fra bakgårdsklubber. Gamlebyen var den dominerende norske ishockeyklubben på femtitallet, og vant det meste, mens Grønland ble en av landets desidert ledende håndballklubber.

Keeper med beinbrudd

Av samtidige størrelser med Per Hugo Johansen var blant andre den senere så kjente sportskommentatoren Jon Herwig Carlsen fra Kampen, som ble juniornorgesmester i ishockey med Gamlebyen og norgesmester i håndball med Grønland. En annen var Einar Bruno Larsen, med tre NM-finaler og fikk to landskamper i håndball for Grønland IF. Bruno var i mange år også en av de selveste bohemene i Vålerengens IF, med bragder både i fotball og ishockey. En annen berømt VIF-bohem som trente laget senere, var Terje «Henger'n» Hellerud.

- Fattern ble tatt ut som landslagskeeper og meningen var at han skulle være med til verdensmesterskapet i Tsjekkoslovakia i 1964. Men under en kamp i Leipzig var han så uheldig å brette beinet da han skulle redde et mål. Målet ble redda, men det ble ikke noe landslagsspill. I stedet måtte han sette inn skruer og greier.

Utvandring fra Grønland

Som med omtrent alle som vokste opp på Grønland og Tøyen på den tida, flyttet også familien Johansen ut i drabantene, nærmere bestemt til Tveita. Per Hugo hadde giftet seg med Inger Marie fra Bånnkall i Groruddalen, og de fikk tre barn; Per Morten, Raymond og Tonje.

Men som det heter seg: Du kan ta gutten ut av Grønland, men ikke Grønland ut av gutten. I hvert fall fulgte Raymond i farens spor: Utdannet seg som håndverker, ble politisk aktiv i ung alder (hans politiske karriere siden er viden kjent, blant annet som byrådsleder i Oslo) og aktiv i det lokale idrettslaget BFG (en fusjon av de lokale klubbene Bjart-Freidig-Grønvold). BFG gikk etter hvert inn som en del av Oppsal IF, ikke minst en legendarisk håndballklubb og sånn sett å regne Grønlands historiske arving.

Tilbake til idretten

BFG hadde solide røtter i arbeideridretten på østkanten i Oslo, der vi bare er nødt til å minnes bokseren Kåre Jensen fra Bryn som ble arbeiderverdensmester i lett tungvekt i Paris i 1934. Raymond Johansen konsentrerte seg for sin del om skisporten, der han innehadde klubbrekorden i BFG.

I 2008/2009 var han styreleder i Vålerenga IF, og nå i år har han fått den ikke mindre krevende oppgaven å lede fotballforbundets VAR-utvalg. På slutten av praten snakket vi om østkantfolkets innebygde evne til å oppnå kameratslig kontakt og løse konflikter på diplomatisk vis. Slik blir det nok en løsning på VAR-problematikken også.

Frelsesarmeens hallelujarop lød først på Grønland 9

Av Jørn-Kr. Jørgensen

Frelsesarmeens hallelujarop i Norge lød først på Grønland; nærmere bestemt i Smalgangen der Armeen hadde sine første møter. Året var 1888 – 22. januar for å være helt nøyaktig. Det var en svensk kvinne, Hanna Cordelia Ouchterlony, som «åpnet ilden» som man gjerne sier i Frelsesarmeen.

Slik kan det ha sett ut da Ouchterlony holdt det første møtet i Grønland 9.

I 2024 er mye om Ouchterlony glemt. Derfor løfter vi henne frem her i «Historiesus» til kunnskap og glede for våre lesere. Hun bør ikke forsvinne i glemselens hav. Til det var hennes innsats rett og slett for stor, og hun betydde i sin samtid mye for Grønland- og Vaterlands-området. I dag er det knapt et menneske som husker hennes navn, men midt i Smalgangen ligger det en stor minneplate med hennes navn på. Den burde få en blomsterkvast hver 22. januar!

Bokhandler

Hun var født 14. oktober 1838 i Värnamo i Sverige og døde 28. februar 1924 i Stockholm. Hun var en av pionerne i skandinavisk frelsesarméhistorie. Ouchterlony grunnla og ledet Frelsesarmeen i Sverige i 1882 og i Norge i 1888. Armeen i Norge ledet hun fra 1894 til 1900.

Ouchterlony vokste opp i Småland. Farslekten kom opprinnelig fra Skottland, og moren var belgiskfødt. Barnedomshjemmet var preget av religiøs frisinn; en av hennes fettere var en av de første svenske misjonærer i India. Etter

konfirmasjonen arbeidet Hanna i noen år i huset hos slektninger i Stockholm, men 1864 flyttet hun tilbake til fødebyen, der hun først drev en liten filialbokhandel et års tid og deretter startet en egen bokhandel, som hun drev til 1882.

Ildfullt temperament

Hanna Ouchterlony hadde et livlig og ildfullt temperament, men et ytterst følsomt sinn for alle som led overlast. I konfirmasjonsalderen hadde hun hatt en drøm hvor hun så et kjærlighetsfullt ansikt som sa til henne: «Følg meg!» Hun hevdet selv at dette var Jesus, men hun rakk å bli 40 år før hun fikk et åndelig gjennombrudd. Høsten 1878 kom Bramwell Booth, eldste sønn av Frelsesarmeens grunnlegger William Booth, til Värnamo for et rekreasjons-opphold.

Under besøket holdt han møter som frk. Ouchterlony besøkte. Hun ble grepet av den klare forkynnelsen og de livsbejaende sangene, ofte med fengende rytmer. I 1881 reiste hun til Storbritannia for å sette seg nærmere inn i Frelsesarmeens arbeid. Under et møte falt hun på kne ved botsbenken og bestemte seg

for å vie resten av sitt liv til Gud og armeen. Hun reiste hjem til Sverige, byttet omgangskrets og begynte å virke blant de forkomne i sitt nærmiljø.

Pioner på flere områder

Etter et nytt opphold i Storbritannia i 1882, der hun ble innviet til major i Frelsesarmeen, reiste Ouchterlony til Stockholm for «å åpne ild» i Sverige. Samme år hadde hun fått utgitt en svenskspråklig sangbok til bruk ved armeens møter, og året etter startet hun bladet Stridsropet. Fra 1890 fikk arbeidet også en ny, praktisk sosial dimensjon, da armeen åpnet et redningshjem for prostituerte i Stockholm, og året etter tok hun initiativet til å opprette en slumstasjon og et manns-herberge.

Første Armemøte i Grønland 9

Ouchterlony ledet Frelsesarmeens virksomhet i Sverige til 1892, fra 1887 med rang av kommandør. Samme år begynte hun å sondere mulighetene for å starte frelsesarmévirkosomhet i Norge, og 22. januar 1888 holdt hun det første armémøtet i Grønland 9 i det daværende

Ouchterlony hadde rang av kommandør.

Kristiania. Deretter fulgte en serie møter i andre byer på Østlandet, og allerede det første året ble det etablert 10 frelsesar-mékorps i Norge.

Kort etter at Frelsesarmeen åpnet sin virksomhet i Norge den 22. januar 1888 kom den første sangboken ut under tittelen "Sange for Frelsesarmeens møder". Den hadde 52 sanger. Et nytt opplag fulgte samme år med utvidelse til 79 sanger. I 1889 og 1890 kom flere utgaver av sangbøker med samme tittel, eller "Frelses-Armeens Krigs Sange" – de omfattet fra 50 til 150 sanger. I 1892, 1898 og 1900 kom tre utgaver av "Sange om Frelse, Hellighed og Krig" med henholdsvis 200, 230 og 260 sanger.

Etter noen år med hyppige norgesbesøk og 1 1/2 år som Frelsesarmeens internasjonale sekretær tok Ouchterlony avskjed med armeen i Sverige 1894 og gikk for fullt inn i arbeidet i Norge. Hun var territorial leder for Frelsesarmeen i Norge til 1900.

Sosialt arbeid i høysetet

Med Hanna Ouchterlony hadde den norske Frelsesarmeen fått en sjelden leder, som stod på natt og dag. Spesielt var hun opptatt av det sosiale arbeidet, og hun vek ikke et øyeblikk tilbake for den saken hun trodde på og arbeidet for: forkomne menneskers sosiale velferd og deres tro på en makt som var høyere enn dem selv – Gud. Ouchterlony var et levende eksempel på Bibelens ord om at "Kristi kjærlighet tvinger meg"; til tross for angrep, misforståelser, bakvaskelser

I dette området i Smalgangen på Grønland holdt Frelsesarmeen sine første møter.

og arrestasjoner holdt hun hodet hevet og fortsatte sitt arbeid. Det skulle stort og dristig mot til å fortsette.

Det sosiale arbeidet i Norge ble drevet etter samme mønster som i Sverige. Slumsøstrene begynte sin virksomhet i 1891, og i 1896 åpnet Industrijhemmet Catherine Booth, et "redningshjem for falne kvinner", i St. Halvards gate 2 i Kristiania. Det var oppkalt etter armégrunnleggerens hustru og hadde plass til 15 kvinner (senere ombygd og utvidet til det dobbelte).

Det skapte stor oppmerksomhet da kommandør Ouchterlony gjorde offentligheten oppmerksom på den elendighet de husville og uteliggerne i hovedstaden levde under. Hun orket ikke sitte stille og se på at folk hadde det vondt, og hun refset borgerskapet med sine sosiale rapporter. I 1895 fikk hun åpnet det første herberge for husville menn i Urtegata 16, med plass til 60 (senere 120) brukere. Frelsesarmeen driver fortsatt virksomhet her, nå det såkalte Fyrlyskorpsets kontaktsenter for rusmisbrukere og bostedsløse.

Kjempet kampen på mange fronter

Det var også Ouchterlony som tok initiativet til Frelsesarmeens rednings-skøyte, Catherine Booth, en Colin Archer-skøyte som ble sjøsatt i 1900. De redningsskøytene som fantes, var ikke mange nok til å dekke behovet, og den handlekraftige kommandøren så muligheten til å skape noe nytt i Frelsesarmeens regi. Etter 30 års tjeneste for armeen ble skøyta overlatt til Rednings-selskapet.

Hanna Ouchterlony kjempet kampen på mange fronter. Det var hun som sørget for at Frelsesarmeen fikk holde sine møter i friluft (1897), og det var hun som tok initiativet til armeens feng-

En minneplakett i bakken forteller om Frelsesarmeens etablering i Norge - 1888.

Frelsesarmeen vokste fort i Kristiania og flere korps ble opprettet.

selsarbeid (1920). Hun trakk seg tilbake fra aktiv tjeneste i Frelsesarmeen i 1904 og levde de siste 20 år av sitt liv i Sverige.

Men Frelsesarmeens første hallelujarop i Norge lød først på Grønland 9. Det er gode tradisjoner å bygge videre på.

Ungene på Vaterland skulle ut i solen

Av Karin Arnesen

Det finnes en liten, beskjeden bok som heter «Et år i Vaterland». Den kom ut i 1925 og beskriver begivenhetene i en gutteklasse på Vaterland skole i begynnelsen på 1900-tallet. Den er på knappe 180 sider og er en liten perle. Forfatteren er Tilla Valstad som var lærerinne på Vaterland skole fra 1898 til 1920. Et elskelig og viljesterkt menneske som brant for å bedre levekårene for elevene sine og folk på østkanten spesielt.

*Tilla Valstad ca. 20 år.
Fotograf Jacob Aall Rode. Museene i Akershus.*

Boken handler om en gutteklasse på Vaterland skole i løpet av ett skoleår 1917/18. Det er den siste krigsvinteren og det er harde tider. Vi får følge livet til noen av disse guttene som bor i Brugata, Smalgangen, Lakkegata, Fjerdingen og Vaterland. Mange av gatene eksisterer fremdeles.

Som de fleste gutter på den tiden hadde de kallenavn og de er fargerike. Guttene, bl.a. Sjalis, Ansgar og Kal Johan, levedegjøres ved at samtalen foregår på deres eget østkantspråk. Det er livet langs Akerselva, langs bryggene, hvordan de bor og hvilke familieforhold de har, som vi får et innblikk i. Mange tøffe forhold, men det er også eksotiske utflukter til Botanisk hage på Tøyen og ikke minst helt ut til Asker hvor Tilla Valstad og mannen Otto, som var kunstmaler, bodde. Boken gir et kort, men levende og rørende innblikk i de sosiale forholdene på den tiden. Den utkom først som føljetong i en avis, noe som var svært populært på den tiden

Vaterland skole ble etablert i 1806 som fattig-skole, eller allmueskole som den også ble kalt. Den ble nedlagt i 1861

for deretter å oppstå som nybygg i 1873. Det kom med tiden flere skolebygg og skolen kom til å inneholde også framhaldsskole og teknisk skole. Den ble revet i 1971 og i dag ligger Oslo Spektrum og Oslo City omtrent der hvor skolen lå.

Barndom og ungdom

Tilla het egentlig Mathilde Georgine Christiansen og var født i Tønsberg 31/7 1871. Hun var datter av skipsreder og konsul Johan Henrik Christiansen og Mathilde Georgine Hvistendahl. Faren hadde sitt eget skipsverft og eide mange seilskuter og hun vokste opp på en stor eiendom like ved Slottsfjellet i Tønsberg.

Vi må anta at faren sørget for at hun hadde privatlærer. Söt musikk oppsto imidlertid og 16 år gammel kysset hun ham. Dette anså hun var et troskapsløfte og en slags hemmelig forlovelse, fortalte hun på sin 70-års dag. Hun utdannet seg som lærer og praktiserte i Tønsberg hvor hun også giftet seg med læreren sin, Otto Valstad, og sammen flyttet de til Kristiania i 1898. Ett år senere flyttet de til Asker og Ottos sted Hvalstad.

Tilla arbeidet ved Vaterlands skole

i 22 år, 1898-1920. Hun var den første kvinnelige læreren i Kristiania som fortsatte å arbeide etter at hun giftet seg. I hele denne tiden pendlet hun mellom Asker og Vaterland og på toget skrev hun artikler i forskjellige aviser, noveller og bøker. Hun brant for elevene på Vaterland skole og de elsket henne. Skolen hadde mellom 1200 og 1500 elever. Sine egne klasser tok hun med til gården i Asker hvor hun og mannen tok seg av ungene. Hun mente, og arbeidet for, at de alle skulle få en bedre skole og bedre oppvekstvilkår. Hun engasjerte seg i den såkalte friluftsskolebevegelsen og i 1920 etablerte hun en egen friluftsskole, Brusetskollen, for barna fra Vaterland. Det varte i 2 år før Oslo Sanitetsforening tok over. Stedet eksisterer fremdeles og brukes i dag som barnevernsinstitusjon.

Men hun engasjerte seg senere også for Inga Bjørnsons «Ut-i-solen» prosjekt. Hun og mannen inviterte til dags-turer for slitne husmødre og pensjonister til hjemmet sitt i Asker.

Hun tok initiativet til å opprette en husmorskole i Asker etter at den gamle ble nedlagt. Hun var også interessert i

Gutter i kjøkkenhagen på friluftsskolen Vangen med Tilla Valstad. Foto Otto Valstad. 1920-50. Museene i Akershus.

Ut-i-solen tur til Tilla Valstad i Asker ca 1935. Foto Esther Langberg. Oslo Museum.

Tilla Valstad med klassen sin Vaterland skole 1910. Fotograf ukjent. Museene i Akershus.

botanikk og engasjerte Vaterlands-unge-
ne i planting og høsting. Etter hvert ble
hun også en etterspurt foredragsholder
i bondekvinnelag og husflidslag og ble
betegnet som et sjarmerende fyrverkeri.

Tilla og Otto Valstad bodde ikke
langt fra Arne og Hulda Garborg og var
en del av dette miljøet som var opptatt
den norske kulturarven og ikke minst
datidens kunst. Hun skrev om kunst og

kultur fast i Nationen og andre tidsskrif-
ter, men hun var også forfatter og skrev
sin første bok i 1918, den siste i 1954.
Hun døde i 1957, 86 år gammel.

Tilla og mannen hadde ikke barn
og i 1949 testamenterte de alt de eide
til Asker Museum på Hvalstad. Det står
der den dag i dag, begge husene, Ut-i-
solen-stua, et eget galleri med Ottos ma-
lerisamling, hagen og skulpturene – som

Vaterlandsungene fikk lov til å klatre på.
Og rett i nærheten finner du Labråten,
Hulda og Arne Garborgs hjem i mange
år.

Har du ikke allerede besøkt Asker
Museum anbefales på det varmeste at
du tar en tur dit når det blir varmere i
været.

Kilder: nbl.snl.no, Byminner.

#smalgangenspiseri

For inspirasjon og gode tilbud
- følg oss på Facebook og Instagram.

Grønlands Torg

I hjertet av Oslo får du en helt unik handleopplevelse. Et mangfold av kulturer og tradisjoner møtes og skaper en helt spesiell atmosfære.

Det lukter godt av krydder og mat fra ulike verdenshjørner. Du kan handle varer du ikke finner andre steder og du kan spise på restauranter som bringer frem gamle minner om hyggelige turer til spennende plasser.

Ta deg en tur!

#goderåvarer

#unikebutikker

#gjemteskatter

Åpningstider 10-18 (10-16)
gronlandstorg.no

Tilla Valstad sammen med klassen sin fra Vaterland skole en mellom 1898 og 1920.

På skolen skulle barna lære «Renlighed, Lydighed og Orden»

Av Kjell Veivåg

Tidlig en augustdag i 1745 rusler Olaf Johan bortover «Leret» som man til daglig kalte veien over Grønland. Han skal begynne på skolen. Riktignok er han 8 år og føler seg ganske voksen, men det er nå at skolen er kommet til Grønland og da er det også hans tur til å begynne i første klasse, sammen med småungene på 7 år, men også noen som er eldre, har han hørt. Han gleder seg litt, for han vet at de dagene det er skole slipper han å gå på arbeid på trelast-tomta. Riktignok har han bare jobben med å samle sammen kapp, men det kan være tungt nok. Kanskje er det like slitsomt å måtte sitte i ro hele skoledagen? undrer Olaf Johan.

Noen har sagt at læreren er fryktelig streng og at han klyper dersom elevene ikke svarer rett. Han tror at han skal kunne lære å lese, for det har han øvd litt på, selv om dansk ikke er så lett og bokstavene er rare og litt vanskelige. Kommer han til å lære å skrive og regne? Han vet ikke riktig, Men det er viktig å lære katekismen, ellers blir han ikke konfirmert. Det er mye å tenke på, men mer rekker han ikke for der ligger skolehuset..

Vi vet ikke om «Olaf Johan» eller andre barn tenkte på denne måten. Men en ting er sikkert; Både norske barn og hele det norske samfunnet var på vei inn i en ny tid.

Kongen bestemmer

Europa er midt inne i opplysningstiden. Kongen i København forstår at samfunnet er i forandring og at også allmuen har krav på skolegang. Den 23. januar 1739 kommer det en kongelig forordning fra om at det skal innføres en allmueskole i Norge. Skolen skal undervise i kristendom, lesing, skriving og regning. Det blir bestemt at lærerne skal få lønn ved at elevene skulle betale 2 shilling i uken og 4 skilling dersom de også skal ha undervisning i regning. Fattige barn skal undervises gratis.

Aker lager en plan for skolene

Enerhaugen, Grønland og Tøyen er små bebyggelser utenfor bygrensen. Vi hører til Aker, eller Agger som det gjerne skrives i dansketiden. Kongen bestemmer nå at det skal opprettes skolekommisjoner i alle prestegjeld, med sognepresten som leder. I Aker ble det holdt et møte på Vinderen gård, 10. januar 1742. Her ble det utarbeidet en plan for skolevirksomheten. Sogneprest Holmboe og de syv andre borgerne som var til stede, foreslo at det i Aker skulle ansettes fem lærere, eller skolemestre som de ble kalt. På Sagene og Grønland skulle det "... holde stadige Skoler paa et Stæd ...". Med

andre ord; Her skulle det være permanente skoler. De tre siste skolemestrene skulle drive omgangsskole, en i Væstfjordingen, en for Maridalen og Grorudalen, og den siste skulle dekke området fra Fjellhus og sør til grensen mot Follo.

Allmueskolen ble ofte kalt for fattigskolen

Velstående byborgere, godseiere og storbonder, hadde for lengst sørget for at deres barn fikk skolegang. Begreper som huslærere og guvernanter er velkjente. Noen barn gikk videre til latinskolen i Oslo (Oslo Katedralskole) Bergen og Trondhjem og enkelte ungdommer kom også til universitetet i København. Allmueskolen ble derfor først og fremst en skole for barn fra middelklassen og fra fattige familier. I Christiania ble skolen dessuten finansiert av byens fattigkasse helt fram til 1836.

Skoler på Grønland, i Lakkegata og på Enerhaugen

Vi vet ikke med sikkerhet hvor skolen på Grønland lå, men i protokollene refereres det til en skole i Smalgangen. Folketallet vokser kraftig i våre områder. Aker Sogn må derfor etablere flere skoler. I 1820 kommer det en skole i Lakkegata 20. I ulike dokumenter, blir den seinere omtalt som Aker Fattigskole og det blir opplyst at også Christiania sender elever til denne skolen. Læreren tar undervisningen av disse by-elevne som ekstrarbeid. I 1825 kommer turen til Enerhaugen. Kommunen kjøper et lite hus i Johannes gate 9 og bygger på en etasje for å få plass til lærerbolig. Den første læreren heter Gulbrandsen,

Hvem var det som ble lærere?

I lovverket blir det slått fast at den som skal være lærer at ikke må «bande, lyve, drikke, krangle eller drive anden ukjurskab.» En lærer skulle være minst 22 år og måtte naturligvis kunne lese, skrive, regne og være rimelig stø i dansk ortografi. Prestene får pålegg om å påse at «ingen ukjent landstrygere, Kviner, af-dankede soldater eller underofficerer» brukes som lærere. Det kan gjøres unntak for «en skikkelig kone» som «dog bare må undervise pigebørnene».

Historien forteller at det til lærere ofte ble tatt folk som på grunn av legemlige svakheter ikke dugde til tungarbeid og iblant også slike som var kommet på skjeve med tilværelsen. Å bli lærer skolen kunne være et nødanker når andre

veier var stengt. Det siste høres ikke så tillitsvekkende ut og det er mange historier om lærere som fikk sparken på grunn av drukkenskap og forsømmelser i jobben. Men det var selvsagt også mange dugelige lærere som hadde ambisjoner om å gi elevene solide kunnskaper. Til Enerhaugen kommer f.eks. Theopilus Eenersen etter først å ha arbeidet noen år som omgangsskolelærer. Han får stor betydning for området og rekker både å opprette barneasyl og Enerhaugen Samfund før han dør altfor tidlig i 1844.

Undervisningen samles i «Asylet»

I 1843 er åpenbart alle skolebygningene er blitt dårlige, «falleferdige inntil det groteske», som det står i en rapport. Sokneprest Claus Pavels som har vært på visitas hos lærer Fredriksen på Grønland, skriver at - det regner i hodet på Fredriksen og hans madam og barnene vil ikke lengre møte frem. Det ender med elever og lærere flyttes til Grønland 28. Dette er det bygget som vi i dag kjenner som «Asylet». Det var rundt 1830 at privatfolk begynte å opprette såkalte barneasyl, det vil si en form for daghjem.

Barneasylene hadde to formål: For det første ble det lettere for mødrene å kunne ta arbeid utenfor hjemmet. For det andre skulle oppholdet på asylet ha en oppdragende effekt. Barna skulle venne seg til «Renlighed, Lydighed og Orden», og de skulle holdes unna «Gadelivets demoraliserende Indflydelse». I tillegg til asylet på Grønland som etter en tid flyttet til Nordbygata 1, kom det også slike barneasyl på Vaterland, i Tomtegata 10 og på Enerhaugen i Sørligata 4. Barneasylene ble utviklet rundt 1930 og erstattet av barnepark og barnehager. I bygget på Grønland var det mye som foregikk og vi må anta at det til dels var ganske kaotiske forhold når også flere hundrede barn skulle ha sin skolegang der.

Byutvidelser – flere barn - nye skoler

I 1859 blir Grønland, Enerhaugen og Lakkegata en del av Kristiania og i 1878 er det Tøyen sin tur. Historien forteller at Kristiania ikke var så begeistret for å overta Grønland og det var forslag om å gjøre området til en «fristat». Men slik ble det ikke. Nå kommer folkevæksten for alvor. Kristiania går fra å være en småby til å ha rundt 200 000 innbyggere i 1880. Kommunen lager en stortilt plan for skoleutbygging. Først ut er Møllergata skole i 1861. Så kommer den nye og

Dette bildet er fra Barneasylet på Enerhaugen i 1930. Foto Arbeiderbladet.

Jenteklasse ved Vaterland skole. Dagny Sohlberg heter læreren i midten.

Dette er Asylet i Grønland 28. Bygningen har vært brukt til tinghus, arrest, barneasyl, forbedringsanstalt, skole, diakonisesykehus, aldershjem, bank og herberge. Grønland 28 er et av Grønlands viktigste kulturminner. Bildet er tatt ca. 1910.

flotte Grønland skole i 1868. I dag er den kjent som FAFO-bygget i Borggata. Tøyen skole blir bygd i 1882, Vahlsgadens skole i 1897 og Lakkegata skole i 1902. Noen år seinere, rundt 1920 har Tøyen skole alene omkring 2000 elever. Men det er en annen historie.

Kilder:

Aker kommune: Protokoller og referater Oslo kommune, Protokoller og referater Janne Wilberg «Fra almueskole til folkeskole» Ranveig Gausdal «Fra allmueskole for de få til folkeskole for alle» Byarkivet Wikipedia

Sørli plass i grenseland mellom Tøyen og Enerhaugen

Av Jørn-Kr. Jørgensen

Sørli plass er en plass i grenseområdet mellom Tøyen og Enerhaugen i bydel Gamle Oslo. Den ligger der Sørligata krysser Jens Bjelkes gate.

Fontenen på Sørli plass stod tidligere på Arne Garborgs plass.

Navnet Sørli plass ble vedtatt i 1998. Ingen hus har adresse Sørli plass. Fontenen på plassen stod tidligere på Arne Garborgs plass. På grøntarealet på sørvestsiden av plassen står granittstatuen Klesvask (1969) av Erling Saatvedt.

Sørli plass ligger i grenseområdet mellom Tøyen og Enerhaugen - akkurat der Sørligata krysser Jens Bjelkes gate. Stille og rolig her om høsten hvor det ellers er liv og røre med uteservering og gode greier. Byen forandrer seg når mørket kommer. Og midt i mot strekker en av Enerhaugens høyblokker som et "fyrtårn i mørket".

Sørli lekepark

Utarbeidelse av helhetsplan for Sørli lekepark er en del av Områdeløft Tøyen og Bydel Gamle Oslos arbeide som skal bidra til at Tøyen oppleves som et trygt, inkluderende sted med en aktiv befolkning som vil bli boende. Sørli lekepark ligger midt på Tøyen mellom blokkene mellom Tøyen Tog og Jens

Bjelkes gate; et herlig område som nå er godt utnyttet.

Den overordnede planen har som mål å øke graden av trygghet og trivsel på plassen. Ved å fjerne kanter og gjerder skapes en sammenhengende plass med helhetlig utforming hvor man bedre kan legge til rette for aktiviteter, lek og rekreasjon. Samtidig skaper større åpenhet bedre siktlinjer og sammenhenger på hele plassen. Og området løfter seg.

Sørligata

Sørligata – som begynner på Sørli plass og går ned mot Grønland - har også sin historie med sine nevneverdige bygninger. Siden vi er i området forteller vi hva Oslo byleksikon forteller nettopp om Sørligata. Dette er god historie for medlemmer av Enerhaugen, Grønland og Tøyen Historielag:

Sørligata, Tøyen, bydel Gamle Oslo, fra Tøyengata til snuplass ved Kolstadgata. Navn fra før byutvidelsen 1878,

etter major Sørli som overtok Lille Bergsløkken 1826 (hovedbølet etter den utparsellerte Bergsløkken). Bergsløkkens hovedbygning lå til Sørligata 52, mot slutten av 1800-tallet ombygd til leiegård, senere revet.

I den nedre delen, på vestsiden av Enerhaugen, ble all den gamle bebyggelsen revet i forbindelse med saneringen av området. Fra Sørligata til Smedgata gikk den tidligere Samfundsgata. Mellom Jens Bjelkes gate og Kolstadgata er Sørligata fotgjengerprioritert og her ligger Sørli Lekepark.

Her er en kort oversikt over noen av bygningene i Sørligata opp gjennom tidene:

Nr. 2: Inngang til parken Gartnerløkka over gaten for nr. 2.

Nr. 4: Enerhaugens Asyl, senere Enerhaugen Daghjem, nå Enerhaugen barnehage. Huset er markert med et av Oslo Byes Vels blå skilt.

Enerhaugen asyl var et barneasyl (forgjenger for dagens barnehager) opprettet 1. mai 1843 av skolelærer Theofilus Enersen. Asylet holdt først

**HOVEDSTADENS
MINSTE BANK**

Andresens
haugen er
ginale ekspe
og inventar
Eliasjeovnen

Dette er et gammelt bilde, et prospekt-kort fra Sørli plass med motiv mot Sørlibakken ned til krysset Tøyengaten/Jens Bjelkes gate.

Sørligatens Tobakk for et yndet sted for områdets barn. Her vanket det is, sjokolade og kanskje et eple eller en banan.

Sørli lekepark - midt på Tøyen. Foto - Studio Oslo landskapsarkitekter

til i et av grosserer Andreas Toftes hus på Enerhaugen.

Fra 1853 flyttet asylet til Sørligata 4, i en nybygget bygning, betalt av Thorvald Meyer, og hvor Enerhaugen barnehage holder til fremdeles. Det var plass til ca. 60 barn i det første lokalet, mens i Sørligata kunne personalet ta imot rundt 80 barn.

Barneasylene skulle være et tilholdssted for fattige barn i alderen ca. 3-7 år, «hvor de under Tilsyn af dertil ansatte Damer kunne tilbringe Dagen med Leg og passende Beskjæftigelse». Barneasylene skulle lette mødrenes mulighet til å ta arbeid utenfor hjemmet, men hovedmålet var å «vænne Børnene til Lydighed, Renlighed og Orden og afholde dem fra at tilbringe sin Tid på Gaden».

De første årene ble Enerhaugen asyl drevet på veldedige bidrag fra private. Ved byutvidelsen i 1859 kom Enerhaugen under Christiania kommune, og begynte da å motta årlige driftstilskudd fra kommunen.

Arkivmateriale fra Enerhaugen asyl er bevart i Oslo byarkiv.

Nr. 8: Fire- og femetasjes fabrikkbygning oppført 1938–39. Arkitekt Wilhelm Kielland. Inneholder nå blant annet treningssenter. Her lå blant annet Fontana Mineralvannfabrikk til den flyttet til Maridalsveien i 1965. Inneholder nå bl.a. et treningssenter.

Nr. 10: En fireetasjes boligård fra 1931. I fjerde etasje bodde Johan og Helene Strand Johansen (f. Sterlina 1903). Hun var russiskfødt av jødisk herkomst, var kontordame og arbeidet i nyhetsbyrået TASS, ble arrestert 22. juni 1941 og sendt til Tyskland fra Grini 15. november 1941. Hun satt først i Ravensbrück og ble drept i Auschwitz antagelig i mai 1942. Hun og Mira Kristiansen, som bodde i Samvirkeveien i Holtet hageby og led samme skjebne, var trolig de to første norske jødene som ble drept i Auschwitz. – Johan Strand Johansen (1903–70) var nestformann i Norges Kommunistiske Parti og ble sendt til Sachsenhausen. Han var 1945 medlem av Gerhardsens

samlingsregjering (Arbeidsdepartementet) og stortingsmann fra Oslo 1945–49 og fra 1953 til han trakk seg pga. sykdom 1955. Han bodde i Helgesensgate 78 og flyttet senere til Moskva hvor han er begravet.

Nr. 54: Heibergløgken, løkkebygning i Sørligata 54. En del tomter på Universitetets gård Tøyen ble overlatt til professorer som kunne bygge seg en sommerbolig på grunnen. I 1847 bygde kirurgen Christen Heiberg et originalt løkkehus tegnet av arkitekt Johan H. Nebelong. Bygningen er et av de første hus i byen i sveitserstil. Det ble ombygd i 1960-årene til barnehagen Heibergløgka barnehage med adresse Økernveien 4. Universitetet eier fremdeles Heibergløgken. Løkkehuset ble skadet i en brann i 2019.

I Sørligata lå også butikken «Sørligatens Tobakk». Den hadde hyppige besøk av barn i området – og særlig av elever fra Tøyen skole som benyttet anledningen til å kjøpe seg en sjokolade, en is, sukkertøy eller kanskje et eple - eller en banan.

Danks nye filial på Enerbyens minste og mest ordisjonslokale. Hele interiøret er holdt i gammel stil. I bakgrunnen er fra 1783.

Riktig så gammel er ikke denne telefonen som er skaffet til veie gjennom Teknisk Museum. Den kan benyttes av kundene som biapparat. Det er arkitekt Rudolf Blakstad som er ansvarlig for interiøret.

På hele den ene langveggen har Kari Jarnfeldt (ovenfor) malt motiver fra det gamle Enerhaugen. Strøket var i sin tid en forstad til Christiania. Nå er chaugens delvis rasert og høyst regulert.

Til hverdag og fest - Asylet er best!

GRØNLANDSLEIRET 28 – 0188 OSLO

<https://asylet.no/om-oss/>

Uansett hva det gjelder av arrangementer -
samlinger, lunsj, middag -
eller kurs, konferanser og møter.
Asylet er stedet med sjarm
i historiske omgivelser midt på Grønland.

Vi vil gjerne hjelpe deg med å få det til
om det er konfirmasjon, barnedåp eller bryllup -
vi finner en løsning.

Velkommen innom Asylet!